

Çağ Tarih-Kültür

Journal of Çağ History-Culture

e-ISSN: 3062-0449, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/cagtarihkultur>

Mudanya Mütarekesi Öncesi Tarafların Politik Tutumları

Ayhan CANKUT¹

Özet

Türk Ordusu'nun İzmir'e girmesiyle Türk Milleti'nin savaş istikameti değişmişti. Tam bağımsızlık yolunda varını yoğunu verdiği bu mücadelenin politik bir zaferle sonuçlanmasının anahtarı, yapılacak görüşmelerdeki uygulanacak stratejinin doğru uygulanmasıyla olacaktır. Sun Tzu'nun; "en iyi strateji savaşmadan kazanmaktır" düşüncesi, günümüz savaşlarında politik alanda alınacak başarıların çok daha önemli olduğunu göstermektedir. Mudanya görüşmelerindeki atılan her adım, ileride yapılacak uluslararası barış görüşmelerindeki stratejiyi de belirlemesi bakımından önem kazanmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün; "yalnız ufku görmesi kâfi değildir, muhakkak ufkun ötesinin de görülmesi" stratejisi, Mudanya Mütarekesi ile başlayan Türk Milleti'nin medeni dünyanın onurlu bir üyesi olma yolunda atacakları adımların temelini oluşturmuştur. Mütareke masasına oturulduğunda, başta Mustafa Kemal Paşa olmak üzere, büyük zaferin mimarlarından hiçbiri, kazanılan başarının zafer sarhoşluğu ve güvenin vermiş olduğu rahatlıkla hareket etmemiş, aksine atılacak her adımda iç ve dış dengelerle birlikte yaşanan dönemin gerçekleri de gözetilerek en uygun strateji belirlenmiştir. Çalışmanın amacı, Türk tarafının kararlı tutumu karşısında Mudanya Mütarekesi öncesi politik adımlarla İtilaf Devletleri'nin geri adım atması, tek bir mermi atılmadan Doğu Trakya Bölgesi'nin kazanılması, Boğazlar bölgesinde muhtemel bir savaş ihtimali ortadan kaldırılarak Lozan'a giden yolun açılmasıdır.

Makale Bilgisi

Araştırma Makalesi
Geliş: 09/07/2024
Kabul: 09/08/2024

Keywords

*Mustafa Kemal Paşa,
Mudanya Mütarekesi,
Türkiye, itilaf
devletleri, politik
tutumlar*

¹ Dr., Bağımsız araştırmacı, ORCID: 0000-0001-8890-2727

Political Attitudes of the Sides Before the Mudanya Armistice

Abstract

With the entry of the Turkish Army into Izmir, the war direction of the Turkish Nation had changed. The key to a political victory in this struggle, in which he has put his best efforts on the road to full independence, will be the correct implementation of the strategy to be implemented in the negotiations to be held. of Sun Tzu; The idea that "the best strategy is to win without fighting" shows that successes in the political field are much more important in today's wars. Every step taken in the Mudanya talks has gained importance in terms of determining the strategy for future international peace talks. Mustafa Kemal Ataturk's; strategy of "seeing the horizon alone is not enough, but also seeing beyond the horizon" has formed the basis of the steps that the Turkish Nation will take to become an honorable member of the civilized world, which started with the Mudanya Armistice. When the armistice table was settled, none of the architects of the great victory, especially Mustafa Kemal Pasha, acted with the joy of victory and the ease of confidence, on the contrary, the most appropriate strategy was determined by considering the internal and external balances and the realities of the period in every step to be taken. The aim of the study is to take a step back from the Allied Powers with political steps before the Mudanya Armistice in the face of the determined attitude of the Turkish side, to win the Eastern Thrace Region without firing a single bullet, to clear the way to Lausanne by eliminating the possibility of a war in the Straits region.

Keywords

---

*Mustafa Kemal Pasha,
Mudanya Armistice,
Türkiye, Entente States,
Political Attitudes*

Giriş

Yunan Ordusu'nun 15 Mayıs 1919'da giriştiği Anadolu işgali, Türk Milli Kuvvetlerinin 26 Ağustos 1922'de başlattığı kesin sonuçlu taarruzla Yunan savunma hatlarının ilk günden itibaren çökmesiyle Yunan birlikleri için büyük bir hezimete dönüşmüştür. İsmet İnönü Zafer'den sonraki durumu şöyle açıklamaktadır:

“İzmir'e girdik. Anadolu, Yunanlılardan temizlendi. Şimdi işin siyasi safhası başlayacak. Hemen, mümkün olduğu kadar çabuk sulh yapmamız lazım. On beş seneden beri muharebe ediyoruz. Hele son dört sene, bütün Cihan Harbi'nde çektiklerimizi unutturacak kadar zordu. Memlekette, halkta, hepimizde, hiç söylenmeyen bir tek arzu var: Bir an evvel sulh İzmir'de başkumandan ile sulha nasıl ulaşacağımızı görüşmeye başladık. Vaziyeti esaslı olarak tetkik ediyorduk. İtilaf devletlerinin bizi bu karışıklıklar içinde bırakıp, harbin asıl askeri safhasını unutturmak ve günlük güçlükler içinde uğraştırarak bir neticeye varmadan durdurmak politikası karşısında kalabiliriz, diye düşünüyoruz. Bu ihtimal üzerinde durduk. Böyle kalırsak ne olacak? Bizi bırakırlar, hiç ilgilenmezler ve bundan sonra gerek askeri ve gerek siyasi gelişmeler tamamıyla kendi ihtiyarlarına kalır, tasavvurlarını bir taraflı olarak tanzim edip bizim hakkımızda tatbik ederler. Bir an evvel işi sulha vardırmaq lazımdır. Harekâta devam ederek Trakya'ya geçmek konusu da aramızda konuşulmuştur. Askerî harekâttan alacağımız azami neticeyi aldıktan sonra, bunu söylemeden bir neticeye varmayı, siyasi ve askeri olarak en iyi hal şekli diye kabul ettik. Fakat bunu nasıl yapabiliriz? Her şeyden önce, müttefiklerin bizimle silahlı bir çatışmaya tutuşmalarının mümkün olmayacağını göstermek lazımdı...”²

Zaferin verdiği sarhoşlukla Trakya ve İstanbul'un bir an önce kurtarılması için aşırı önerilerde gündeme gelmeye başlamıştı. 1.Ordu Komutanı Nurettin Paşa; “*Derhal Çanakkale ve İstanbul üzerine tüm orduyla yürüyerek İngilizleri oradan atalım*” diyordu. İsmet Paşa bu öneriye karşı çıktı; “*Ben size bir şey söyleyeyim. Osmanlı İmparatorluğu'nu Enver Paşa'nın buna benzer hesapsız ve aceleci hareketleri yıktı. Zafer bir sırça köşke benzer, dikkat edilmezse kırılır, eski haline getirilmez.*” Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa ile aynı düşüncededeydi: “*Çanakkale'ye yürüyeceğiz ama savaş yapmak için değil, müttefikleri ve özellikle İngilizleri ateşkese zorlamak için. Eğer İngilizler savaşmayı göze almışlarsa, ilk ateşi onlar açsınlar. O zaman savaşırız...*”³

Kesintisiz süren taarruz neticesinde 9 Eylül sabahı İzmir'e giren Türk Ordusu, işgali tamamen sona erdirebilmek için taarruz istikametini Anadolu'nun kuzey-batı istikametine yönelterek “Takip Harekâtı” başlatmıştı⁴. Böylelikle düşmanın yeniden toparlanması ve tertiplenerek savunma hattı inşası önlenmiş, dağınık bir şekilde çekilen Yunan Kuvvetleri bulabildikleri her türlü deniz aracıyla Anadolu'yu terk etmişler ve Anadolu'da tek bir Yunan askeri bırakılmamıştır⁵.

Takip Harekâtı ile kuzeye yönelen Türk Ordusu, Boğazlar Bölgesi'ne geldiğinde karşısında sadece dağınık olarak geri çekilen Yunan Kuvvetleri değil, aynı zamanda İtilaf Kuvvetleri birliklerinin savunma hatlarıyla da karşı karşıya kalmıştı. Taarruzun devamında İtilaf Kuvvetleri'nin de savaşa dahil olması gibi bir durum ortaya çıkmıştı ki, moral olarak çok yüksek olan Türk birliklerinin muhtemel olan çatışmalarda başarılı olacakları muhakkaktı ancak,

² İsmet İnönü, *İsmet İnönü'nün Hatıraları: Büyük Zaferden Sonra Mudanya Mütarekesi ve Lozan Anlaşması*, (Ankara: Cumhuriyet Yay., 1998), 5.

³ İnönü, *İsmet İnönü'nün Hatıraları: Büyük Zaferden Sonra Mudanya Mütarekesi ve Lozan Anlaşması*, 560.

⁴ *Türk Tarih Tetkik Cemiyeti, Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri*, Cilt 4, (İstanbul: Kaynak Yay., 2019), 121.

⁵ İzzettin Çalışlar, *Gün Gün, Saat Saat İstiklâl Harbi'nde Batı Cephesi*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009), 448.

birlikleri destekleyen lojistik imkanların yetersizliği harekâtın devamına imkân vermiyordu. İsmet Paşa bu durumu şöyle ifade etmektedir:

“Önümüzde, askeri ve siyasi bakımdan buhranlı bir devre bulunduğunu görüyoruz. Hem askeri harekâta devam edeceğiz, Boğazlar üzerine yürüyeceğiz, hem de müttefiklerle silahlı bir çatışmaya tutuşmayacağız. Bu suretle mütareke ve sulh kapılarını zorlamış olacağız. Bir taraftan da Yunanlıların Trakya'da yeniden bir ordu toplamalarına mâni olmamız lazım. Aksi takdirde Anadolu'dan sonra Trakya'nın kurtarılması için yeni bir sefer yapmak mecburiyetinde kalacağız...”⁶

Diğer taraftan Yunan Ordusu'nun tahminlerinden çok daha önce bozguna uğradığını gören İtilaf Devletleri'nin Türk taarruzlarını durdurabilecek savunma hattı ve askeri imkanları özellikle Çanakkale mevzilerinde yetersizdi.⁷

İngiltere, çözümü yorgun Türk Ordusu ile savaşarak araması, diğer müttefikleri İtalya ve Fransa tarafından olumlu karşılanmaması ve kendi kamuoyundaki savaş karşıtı baskılar nedeniyle bu düşüncesinden vazgeçmek zorunda kalmıştır. Yine de ileride yapılacak mütareke ve barış görüşmelerinde elini kuvvetlendirmek maksadıyla özellikle Çanakkale bölgesine askeri yığınaklanmasını kuvvetlendirmeye başlamıştır.

İngiltere Hükümeti, Fransa ve İtalyanların yardım etmemesi durumunda, Çanakkale'yi terk etmek zorunda kalacağını biliyordu. İstanbul'da bulunan Müttefik Ordular Komutanı General Harrington'a bu durumu bildirmişler, o da bölgesinde bulunan İngiliz birliklerini Çanakkale'ye sevk etmiş, İstanbul'da da önlemler almaya başlamıştı.⁸

Durum her iki taraf için oldukça kritikti. Bundan sonra çözüm, savaş meydanlarında yapılan çetin mücadele müzakere masalarında devam edecek olan politik manevralarla kendini göstermiştir.

1. Mudanya Ateşkes Anlaşmasından Önceki İlk Politik Temaslar

Mustafa Kemal Paşa, Anadolu'nun Yunan işgalinden tamamen temizlenmesine herhangi bir engel olunmaması ve kesin sonuca ulaşıncaya kadar harekâta kesintisiz devam edilebilmesi için 26 Ağustos'ta başlayan genel taarruz harekâtı bütün dünyadan bir süreliğine gizlenmiştir⁹. Bunun nedenini Mustafa Kemal Paşa Nutuk'ta şu şekilde açıklamaktadır¹⁰:

“Efendiler, Başkomutanlık Savaşı'nın sonuna kadar her gün büyük başarılarla gelişen hücumumuzu, resmi bildirimlerde pek önemsiz hareketlerden ibaret gösteriyorduk. Maksadımız, durumu mümkün olduğu kadar dünyadan gizlemektir. Çünkü düşman ordusunu tamamen yok edeceğimizden emindik. Bunu anlayıp, düşman ordusunu felaketten kurtarmak isteyenlerin yeni girişimlerine meydan vermemeyi uygun görmüştük. Gerçekten, bizim hareketimizi sezdikleri zaman ve hücumumuzun arkasından bize başvuranlar olmuştur. Örnek olarak, biz hücumu devam ettirdiğimiz sırada, Bakanlar Kurulu Başkanı olan Rauf Bey'den, ateşkes konusunda İstanbul'dan haber geldiğini bildiren 4 Eylül 1922 tarihli bir telgraf almıştım...”

Mustafa Kemal Paşa'nın Nutuk'ta belirttiği Yunanlıların ateşkes girişimi, İngiltere Başbakanı Lord Curzon tarafından diğer İtilaf Devletleri olan İtalya ve Fransa'ya yaptığı teklifin bir

⁶ İnönü, *İsmet İnönü'nün Hatıraları: Büyük Zaferden Sonra Mudanya Mütarekesi ve Lozan Anlaşması*, 6.

⁷ Sinan Miser, “Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik”, (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2021), 4.

⁸ Yaşar Yazıcıoğlu, *Her Yönüyle Lozan Anlaşması*, (Ankara: Kripto Yayınları, 2018), 167.

⁹ Miser, “Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik”, 5.

¹⁰ Atatürk, M. K., (Yay. Haz. Z. Korkmaz), *Nutuk*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2018), 479.

sonucuydu. Dağılan Yunan Ordusu, Anadolu'da İzmir ve Doğu Trakya gibi kazanımlarından kurtarabildiği kadarını kurtarabilmek ve birliklerin ezilmeden çekilmesini sağlamak amacıyla son bir ümitle kendisini Anadolu'ya gönderen başta İngiltere olmak üzere İtilaf devletlerinin kapısını çalmış ve Anadolu'daki iddialarından vazgeçmesi şartıyla Türklerle bir ateşkes arabuluculuğu yapılmasını istemiştir. Yunanistan'ın ateşkes talebi, "Megali İdea" amacıyla çıktığı Anadolu macerasının ve hayallerinin sonuna geldiğini göstermektedir.¹¹

İngiltere tarafından ateşkesin bir an evvel yürürlüğe girmesini sağlamak amacıyla İtalya ve Fransa ile yaptığı görüşmede ifade edilen ve Mudanya görüşmelerinin ilk basamağı sayılacak olan bu talep, üç askeri temsilcinin Türklerle tarafsız olarak belirlenen bölgede buluşarak, ateşkes teklifini iletmesi ve böylelikle Yunan Ordusu'nun ezilmeden Anadolu'yu boşaltma planı konuşulması önerisinde bulunmaktaydı. Ancak yapılacak bu görüşmelerde İtilaf Devletleri'nin ateşkes şartları olarak önereceği teklifler Büyük Millet Meclisi tarafından Paris'te temsilci olarak bulunan Ahmet Ferit (Tek)'e göre, 22 Mart'ta toplanan Paris Konferansı'nda kabul edilen şartların bir dayatması şeklinde olacağıdır.¹²

Zafere doğru yürüyen bir ordu için bu şartlar kesinlikle kabul edilemezdi. Mustafa Kemal Paşa, ateşkes teklifine karşılık 5 Eylül'de Rauf Bey'e gönderdiği cevabi telgrafında;

"Yunan Ordusu ile Anadolu için bir görüşme yapmaya gerek kalmadığı, çünkü kesin olarak yenilmiştir. Görüşülmesi gereken bölgenin Trakya olabileceği ve Doğu Trakya'nın ateşkes tarihinden 15 gün içinde 1914 [Meriç'in batısında Kuleburgaz-Karaağaç demiryolunu ve Dimetoka'yı da içine alan ve Kızıldeli çayına kadar uzanan saha¹³] sınırlarına kadar Türk Ordusu'na kayıtsız ve şartsız olarak teslim edilmesini", bildirdi.¹⁴

İngiltere'nin ateşkes için ilk girişiminin Mustafa Kemal Paşa'dan dönmesi onu başka yöntemler arayışı içine sokmuştu. Özellikle Türk Ordusu'nun komuta kademesindeki generallerle görüşerek, Mustafa Kemal Paşa'nın hareket tarzını öğrenmek için teşebbüslere başladı.

İlk olarak, 10 Eylül günü öğleden önce, İzmir'de bulunan İtilaf Devletleri İtalya, Fransa ve ABD Başkonsolosları, öğleden sonra da İngiltere Başkonsolosu Harry Lamb ve Akdeniz İngiliz Filo Komutanı Amiral Brock, 1. Ordu Komutanı Nurettin Paşa'yı ziyaret etmişlerdi. Mustafa Kemal Paşa, bu görüşmeleri İtilaf Devletlerinin ilk siyasi temasları olarak değerlendirmiştir.¹⁵ Bu görüşmelerin amacının Türk tarafının İzmir'den sonra kuzeye doğru yapacağı harekât hakkında niyetini öğrenerek gerekli diplomatik ve siyasi tedbirler almak olduğu açıktır. Diğer merak edilen önemli bir konu da özellikle Mustafa Kemal Paşa ve Büyük Millet Meclisi'nin İngilizlere yönelik tavrı olmuştur. Amiral Brock'un Nurettin Paşa'ya; "Açıkça görüşelim bizi dost mu tanıyorsunuz düşman mı?" sorusuyla dile getirdiği endişesi, bu görüşmelerdeki amacı açıkça ortaya koymaktadır.¹⁶

İngiltere yönetimi, Türk tarafının kendilerine karşı tutumunu netleştirmek amacıyla 1. Ordu Komutanı Nurettin Paşa'dan sonra TBMM Başkanı ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa ile İzmir

¹¹ Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele 1*, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992), 435.

¹² Salahi R. Sonyel, *Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı 3*, (Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu, 2008), 1665.

¹³ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Milli Mücadele 1*, 435.

¹⁴ Atatürk, *Nutuk*, 480.

¹⁵ Enver Behnan Şapolyo, *Kemal Atatürk ve Milli Mücadele Tarihi*, (İstanbul: Refet Zaimler Yay., 1958), 453.

¹⁶ Miser, "Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik", 8.

Başkonsolosu Sir Harry Lamb arasında 12 Eylül 1922 tarihinde bir görüşme daha gerçekleştirmiştir. İngiltere'nin İzmir Konsolosu Harry Lamb ile Mustafa Kemal Paşa arasında yapılan, belki de İngiliz Hükümeti'nin kafasındaki endişeleri en net şekilde sonlandıran bu ikinci görüşmede Mustafa Kemal Paşa İngilizler hakkındaki düşüncelerini ve kesin tavrını ortaya koymuştur. Görüşmenin amacı, İzmir'de bulunan başta İngiliz vatandaşları olmak üzere Hristiyan ahalinin mal ve can güvenliği konusunda Türk tarafından garanti ve güvence istemek gibi görünse de Mustafa Kemal Paşa'nın Türk Milletine yıllarca düşmanlık besleyen İngilizlere olan tavrını anlamaktı.

İngiliz Konsolosu Sir Harry Lamb, kendisini galip bir milletin temsilcisi gibi kibirli tavrıyla İzmir'de bulunan Hristiyan ahaliye güvence konusunda ısrarını sürdürerek, aksi takdirde Mustafa Kemal Paşa'ya İngiltere ile girişeceği bir savaşın ne büyük bir hata olabileceğini küçümser ve gözdağı verecek şekilde ifade etmek için; “*Siz İngiltere Hükümeti'ne savaş mı ilan ediyorsunuz?*” sözüne karşılık Mustafa Kemal Paşa çok sert bir üslup takınarak;

“Yunan ordusunu Anadolu'ya çıkararak siz değil misiniz? Yunan ordularını mağlup ederek topraklarımızdan dışarıya atan ve vatani onlardan kurtaran ise biziz. Vaziyet böyle olunca, karar vermek bize değil, size düşer...¹⁷ Benim burada kendi vatanımda olduğumu bilemiyor musunuz? Bu gerçeği hala göremiyor musunuz? Siz hala o zihniyette iseniz biz birbirimizle esasen harp halindeyiz demektir. Öyle ise, evet, bir kere, on kere, yüz kere, daha harp ilan ediyorum...”¹⁸ sözleriyle konsolosla görüşmesini sonlandırmıştır.

İngiliz Konsolos Sir Harry Lamb, görüşmeden hemen sonra panik halinde İngiliz Dışişleri Bakanlığına çektiği telgrafta;

“Mustafa Kemal Paşa'nın, Türk Milletini İngiltere ile savaş halinde gördüğünü, dolayısıyla ne kendisini ne de İstanbul'daki Yüksek İngiliz Temsilciliğini muhatap olarak görmediğini, başta İngilizler olmak üzere ülkede bulunan tüm yabancı uyrukluları tutuklamakta haklı olacağını, ancak şimdilik böyle bir tavır sergilemek istemediğini, dilediğimiz zaman ülkeyi terk etmekte özgür olduğumuzu, söyledi” ifadeleri, İngiliz Hükümeti'nde büyük bir telaşa ve paniğe yol açmıştır.¹⁹

İngiliz Dışişleri Bakanlığı Sir Harry Lamb'in yaptığı görüşmeyi teyit etmek ve Türk tarafının niyetini kesin olarak öğrenmek amacıyla Akdeniz Filo Komutanı Amiral B. Brock'a bir telgraf göndererek Mustafa Kemal Paşa ile görüşmesini istemiştir. Bunun üzerine Amiral Brock, Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği mektupta;

“İngiliz Konsolosu Sir Harry Lamb, yaptığınız görüşmede Ankara Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Büyük Britanya ile savaş halinde olduğunuzu ifade ettiğinizi iletmişlerdir. Oysa iki gün önce Ordu Komutanınız Nurettin Paşa ile yaptığımız görüşmede ise Paşa bu durumu kesinlikle inkâr etmiştir. Yanlış anlamaları ortadan kaldırmak için Ankara Büyük Millet Meclisi Hükümeti'nin Büyük Britanya ile savaş durumunda olup olmadığını kesin olarak Majesteleri Hükümetine bildirmek adına vermiş olduğunuz kararınızı ve Sir Harry Lamb'e ifade ettiğiniz durumu yazı ile de doğrulamanızı rica ederek onur kazanırım” demiştir.²⁰

¹⁷ Ali Fuat Cebesoy, *Siyasi Hatıralar*, (İstanbul: Temel Yay., 2000), 118.

¹⁸ Ruşen Eşref Ünaydın, *Atatürk'ü Özleyiş*, Cilt 1, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1957), 116.

¹⁹ Cemal Güven, “Millî Mücadele Döneminde Mustafa Kemal Paşa'nın Yabancı Asker, Siyasi Temsilci ve Gazetecilerle Temas ve Görüşmeleri (Mondros'tan Mudanya'ya Kadar)”, (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2005), 298.

²⁰ Miser, “Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik”, 10.

Mustafa Kemal Paşa ise 13 Eylül 1922 tarihinde Amiral Brock'un mektubuna verdiği cevabi yazıda:

“Ekselans, Sayın Sir Harry Lamb ile özel bir görüşme yaptım, ama TBMM Hükümeti nezdinde akredite bir temsilciyle görüşmedim. Göndermek lütfunda bulunduğunuz mektubunuzun konusunu oluşturan noktalar üzerine Ekselanslarının, Ekselans Nureddin Paşa ile görüşmesine gelince, bu konuşma bana aşağıdaki şekilde rapor edildi: Ekselans Amiral: “TBMM hükümetinin Büyük Britanya karşısındaki tutumunun ne olduğunu ve bu hükümetin kendisini İngiltere ile savaş halinde sayıp saymadığını sorabilir miyim?” Ekselans Nureddin Paşa: “Bu soruya karşılık verebilmem için, ben de İngiltere Majesteleri hükümetinin bizimle savaşta mı dost mu olduğunu sorabilir miyim?” Bu sorular iki tarafça dostça incelendikten sonra, Ekselans Amiral: “İlişkilerimiz, barış ilişkileri olduğuna göre, aramızda milletler arasında benimsemiş örf ve âdet kurallarına uyulması gerektiği aşikârdır”. Nureddin Paşa: “Şüphesiz Ekselans. Yalnız aramızda henüz siyasal ilişkiler yoktur ve bu ilişkilerin kurulması bazı formaliteleri gerektirir”. Nureddin Paşa'nın böyle ifade etmiş olduğu düşüncesine ve görüşüne ben de katılıyorum ve iki hükümetin alışılmış formlara göre aralarında siyasal ilişkiler kurabileceklerini özel olarak ve özel mektubunuza karşılık olarak size sunmakla şeref kazanırım” diyerek, her iki ülke arasında siyasal temasın başlatılması dileğini tekrarlamıştır.²¹

2. Fransa'nın Arabuluculuk Girişimleri

Fransa, Mustafa Kemal Paşa'nın mektubundan edindiği izlenimine göre İtilaf Devletleri ile barış görüşmelerine kapıların açık olduğunu fark eder etmez, İstanbul'da bulunan Fransız Yüksek Temsilcisi General Joseph Pelle'yi 18 Eylül tarihinde İzmir'e gönderdi.²² General Pelle'nin amacı, İtilaf Devletleri ile TBMM arasında kesin bir anlaşmaya varılıncaya kadar, Türk Ordusu'nun başta tarafsız bölgeler İstanbul ve Çanakkale olmak üzere Yunanistan'ın Trakya sınırı İtilaf devletleri tarafından belirleninceye kadar Trakya'ya Türk Ordusu'nun ilerleyişinin durdurulmasını sağlamaktı. Mustafa Kemal Paşa ise General Pelle ile görüşmesinde bu talebe karşı tavrını çok net olarak ortaya koymuştur:

“Görüyorum ki siz, ev sahibi ile hırsız bir tutuyorsunuz... Bu facianın sorumluları, müttefikiniz İngiliz ve siz Fransızlarsınız. Yunan ordularını teçhiz edip üstümüze saldınız. Anadolu'ya kundak sokan siz oldunuz. Şimdi de merhamet ve insaniyet vasıtasıyla yapmak istiyorsunuz. Pek güzel takdir buyururlar ki, asli maksadı elde etmek için mevcut olan ordularımız belirsiz bir zaman için beklemede, duraklama ve atalet halinde kalamazlar... Dolayısıyla askerî harekâtımızı bugünkü vaziyette durdurmak ve bir konferansı beklemek bizim menfaatimizle bağdaştırılmaz. Dolayısıyla, askerî harekâta devamımız, alınması mümkün olan tedbirler ile her türlü yanlış anlamayı men edebilir” diyerek, Türk tarafının askerî kararlılığının altını çizmiştir.²³

Mustafa Kemal Paşa'nın kesin ve kararlı tutumu General Pelle'ye geri adım attırılmış ve kendisinin tam resmi bir yetkili olarak katılmadığını, resmi görüşmeler için Mösyö Henry Franklin Bouillon'nun Fransa'dan geleceğini, ancak Boğazlar Bölgesinin Mondros Mütarekesi'nin 7. Madde hükümlerine göre İngiltere ile birlikte ortak bir kararla tarafsız bölge statüsüne alındığını, Türk Ordusu'nun tarafsız bölgeye girmesi halinde Fransa'nın bunu savaş nedeni sayabileceğini, Ankara Hükümeti'ni İstanbul Hükümeti'nin bir devamı olarak gördüklerini ve Ankara Hükümeti'nin İstanbul Hükümeti ile yapılan anlaşmalara uyması ve devralınan konuları devam

²¹ Miser, “Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik”, 10.

²² Şevket Süreyya Aydemir, *Tek Adam*, Cilt 2, (İstanbul: Remzi Kitapevi, 2007), 517.

²³ Aydemir, *Tek Adam*, 30.

ettirmesi gerektiğini de eklemiştir.²⁴ Konuşmanın sonunda General Pelle, Mustafa Kemal Paşa'dan Mösyö Franklin Bouillon ile görüşmeden önce barışı tehlikeye atacak manevralardan kaçınmasını da rica etmiştir.²⁵

Mustafa Kemal Paşa'nın General Pelle ve Mösyö Franklin Bouillon ile görüşmeleri devam ederken Türk ordusu Çanakkale'ye oldukça yaklaşmıştı. İngilizler ise bu günlerde Çanakkale ve çevresinde siperler hazırlıyor ve etrafını dikenli tellerle çeviriyordu.²⁶

Durum hem askeri hem de siyasi anlamda çok hassas bir durum almıştı ancak Mustafa Kemal Paşa meseleyi politik olarak müzakerelerle çözmeyi planlıyordu. 22 Eylül'de Kazım Karabekir Paşa'ya gönderdiği telgrafta; "*Pek kuvvetli olmamıza rağmen, siyasette pek hesaplı ve yumuşak hareket ediyoruz*" demiştir.²⁷

3. Paris Görüşmeleri

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon, Fransa Başbakanı Poincare ve İtalya'nın Paris Büyükelçisi Sforza 20 Eylül'de bir araya geldiler. Yapılan müzakerelerde İngiltere'nin hiçbir isteği kabul görmüyordu. Hatta bir ara Fransa Başbakanı; "*Türklerin eliyle bir tek Fransız askerinin öldürülmesine, Fransızların eliyle de bir tek Türk askerinin öldürülmesine izin vermeyeceğim*" dedi. Ayrıca Fransız Başbakanı Poincare, 22 Eylül'de yapılan toplantıda da "*Askeri durumun çok tehlikeli olduğunu ve barışı kurtarmak için tek çıkış yolunun, Mustafa Kemal'e Trakya ve Edirne'yi kayıtsız ve şartsız teklif ederek işle başlanılmasını*" teklif etti.²⁸

Lord Curzon Fransızların bu teklifini hemen ret etmiş, ayrıca General Harrington Çanakkale'yi terk etmek zorunda kalırsa, bunun nedeninin Fransa ve İtalya'nın İngiltere'yi yalnız bırakmalarının sonucu olacağını ileri sürmüştür. İngiltere Dışişleri Bakanı'nın çıkışı Fransa Başbakanı'nı oldukça sinirlendirmiş ve "*suçlu öğrencisini azarlayan bir öğretmen gibi*" sesini yükselterek tüm gelinen bu durumdan İngiltere'nin sorumlu olduğunu İngiltere Dışişleri Bakanı'nın suratına haykırmıştır.²⁹ Görüşmelerin sonucunda 23 Eylül tarihini taşıyan bir nota Ankara Hükümeti aracılığıyla Mustafa Kemal Paşa'ya iletilmiştir.

Nota'da yazan hususları David Walder şöyle açıklıyor;

Türkler Venedik'te ya da başka bir şehirde Türkiye, Yunanistan ve Müttefikler arasında yapılacak bir barış konferansına katılmak üzere hiç gecikmeden bir temsilci göndermeye davet ediliyordu. Çağrılan diğer devletler ise Japonya, Romanya ve Yugoslavya idi.

Müttefikler, Türklerin Meriç Nehri'ne kadar olan Doğu Trakya toprakları ve Edirne konusunda taleplerini anlayışla karşılamaktadır. Ama bu bölgelerin "geçici tarafsızlığı" ilan edildiğine göre, barış anlaşması imza edilinceye kadar bu bölgede Türk askeri bulunmayacaktır. Aynı şekilde Türkler İstanbul'a ancak barış anlaşması imzalandıktan sonra gireceklerdir.

Boğazlar konusunda ise Nota, bir hayli belirsiz ifadeler taşıyordu. Yunan Ordusu, Türkler ve Yunanlılar arasında varılacak bir anlaşma gereği, Müttefikler tarafından belirlenecek bir hattın gerisine çekilecektir. Buna karşılık Türkler tarafsız bölgeye asker göndermemeyi, Boğazları

²⁴ Miser, "Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askeri Hareketlilik", 13.

²⁵ Zeki Sarıhan, *Kurtuluş Savaşı Günlüğü*, Cilt 4, (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1996), 681.

²⁶ Yazıcıoğlu, *Her Yönüyle Lozan Anlaşması*, 170.

²⁷ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt 4, (Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1974), 202.

²⁸ Yazıcıoğlu, *Her Yönüyle Lozan Anlaşması*, 170.

²⁹ David Walder, (Çev. M. Ali Kayabal), *Çanakkale Olayı*, (İstanbul: Milliyet Yay., 1971), 277-281.

veya Marmara Denizi'ni aşmayı denemeyeceklerdir. Son olarak Müttefik generallerle Mustafa Kemal Paşa'nın Mudanya veya İzmit'te bir araya gelmesi de teklif ediliyordu.³⁰

Nota'da Türk Milletinin Milletler Cemiyeti'ne alınmasını da teklif ediyorlar ancak Mustafa Kemal Paşa'nın bu teklifleri reddetmesi durumunda ne yapacaklarını da bilmiyorlardı. Çünkü Fransa ve İtalya bir şey yapmak için hazırlıklı değildi. Ancak İngiltere bu notayı hazırlamak için çok çalışmış ve bu notadan sonuç çıkmasını umuyordu. Oysa Mustafa Kemal Paşa nota henüz kendisine ulaşmadan yapılacak olan teklifin ne olacağını çok iyi biliyordu. Diğer taraftan Londra'da ise her ihtimale karşı Sömürgeler Bakanı Winston Churchill tüm gücüyle savaş hazırlıklarına başlamıştı.³¹

Çanakkale'de ise 23 Eylül'de Türk süvarileri Müttefikler tarafından tarafsız bölge olarak kabul edilen bölgeye girmiş, İngiliz süvarileriyle karşı karşıya, yani savaşın eşiğine gelmişlerdi. İngiliz Birlik Komutanı, Türk Komutana, birliklerini tarafsız bölge sınırları dışına çekmesi için 24 Eylül sabahına kadar süre veriyse de Türk süvariler bu ultiyatoma uymayarak geri çekilmeyi reddetmişler, İngilizler ise Türklerle çatışmayı göze alamamışlardı.

4. İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan'ın Mudanya Görüşmelerinden Önce İzlediği Politik Tutum

İngiltere, 16 üyesinin katılımıyla 1 Ekim'de yaptığı toplantıda TBMM Hükümeti'yle Mudanya'da yapacağı ateşkes görüşmelerinde bölgede gelişen yeni duruma göre izlenecek yeni politik durum için yol haritası hazırlamıştır.³²

Kabine üyeleri, son durumu değerlendirirken özellikle Mudanya görüşmelerine katılacak olan General Harington'un bölgeden gönderdiği değerlendirme ve istihbarat raporları ışığında izlenecek politikalarda General Harington'un yetkilerinin sınırlarını çizen bir yönerge hazırlanması karara bağlanmıştır. Sonuç olarak "*Mudanya görüşmelerinde izlenecek yöntem*" konusunda İngiliz Harp Bakanlığı tarafından öncelikle General Harington ve Yüksek Komiser Rumbold'a bir yönerge gönderilmişti.³³ Yönergede en önemli madde "*Yunan Ordusu'nun Doğu*

---

³⁰ Walder, *Çanakkale Olayı*, 277-281.

³¹ Yazıcıoğlu, *Her Yönüyle Lozan Anlaşması*, 171.

³² Miser, "Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik", 84.

³³ Sonyel *Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı 3*, 1702.

Trakya'da çekileceği sınırın tespiti" idi. Ayrıca müzakerecilerin görüşmeler esnasında 23 Eylül'de³⁴ Paris Antlaşmasıyla tespit edilen hususlara kesinlikle uyması da istenmiştir.³⁵

Dolayısıyla İngiltere Mudanya görüşmelerine giderken; maddi ve manevi destek verdikleri Yunan Ordusu Anadolu'da büyük bir hezimetle uğramış, bozgun ve telaş içinde Anadolu'yu boşaltmaktadırlar. İngiltere'nin ise tarafsız bölgelerde askeri ve siyasi hazırlığının yeteri kadar olmadığı ortaya çıkmıştır. Bu duruma göre İngiltere, Yunan Ordusu'nun Anadolu'da direnmesi neticesinde şartların Türkler aleyhine dönmesini ummuş, ancak Yunan kuvvetlerinin bozguna uğraması sonucu Boğazların güvenliğini sağlamak için bölgede oluşturulacak bir savunma hattı oluşturmak için başta müttefik ve dominyonlarından askeri destek talebi karşılanmaması sonucu savaş kararı alamamış, "onurlu bir barış" sloganıyla ateşkes masasına oturmak mecburiyetinde kalmıştır.³⁶

Fransa Mudanya görüşmeleri öncesi İngiltere'nin savaş isteğine karşı çıkarak İtalya ile birlikte hareket etmişti. Özellikle General Pelle ve Mösyö Franklin Bouillon'un temasları incelendiğinde Fransa'nın çatışmaları önlemek için sanki İtilaf Devletlerinin bir üyesi gibi değil de bir çeşit arabuluculuk rolü üstlendiğini söylemek hatalı olmaz. Özellikle Türklerin Mudanya'da yapılacak görüşmelere katılması konusunda Fransa'nın bu temaslarının önemli bir rolü olduğunu söyleyebiliriz.³⁷

Fransa'nın Mudanya görüşmeleri öncesi takındığı politik tavrı şöyle özetlemek mümkündür:³⁸

- Öncelikle Fransa Osmanlı Devleti'nin tarihi süreç içinde kendisine tanımış olduğu ticari, adli ve ekonomik imtiyazları korumayı hedeflemektedir.

³⁴ 23 Eylül 1922 tarihli Paris Bildirisi metni şu şekildedir

"1. Üç müttefik hükümet, bu fırsattan faydalanarak Türkiye'nin Meriç'e kadar Trakya'yı ve Edirne'yi tekrar almak konusunda arzusunu uygun bir şekilde karşılamakta olduklarını bildirirler.

2. Üç müttefik hükümetin, geçici olarak tarafsızlığını ilân ettikleri muntikalara, barış konuşmaları esnasında, Ankara Hükümeti'nin ordusunu göndermemesi koşuluyla, üç hükümet, Türkiye'ye bu sınırın verilmesini konferansta memnuniyetle savunacaklardır.

3. Üç hükümet, barış antlaşması yürürlüğe girdiği anda, müttefik orduların İstanbul'dan çekileceği hakkında, son mart ayında verdikleri teminatı yenilemek hususunda birleşmişlerdir.

4. Üç müttefik hükümet, Yunan kuvvetlerinin konferansın açılmasından evvel de müttefik komutanlarca Türk ve Yunan askerî makamlarıyla anlaşarak çizilen bir hatta çekilmesi için nüfuzlarını kullanacaklardır.

5. Bu müdahaleye karşılık, Ankara Hükümeti de ne konferanstan evvel ne de konferans esnasında geçici tarafsız bölgeye asker göndermemeyi, boğazları ve Marmara denizini geçmemeyi taahhüt edecektir.

6. Yukarıda sözü geçen hattı saptamak üzere Mustafa Kemal Paşa ile Müttefik Devletler generalleri arasında Mudanya veya İzmit'te, hemen görüşülebilir.

7. Müttefik hükümetler, başvurularının dikkate alınacağını ve kendilerinin bütün uygar insanlığın beklemekte olduğu bir barışa varma yolunda müttefikleriyle olduğu gibi Türkiye ile de beraber çalışabilecekleri kanaatinde dirler" [Bkz: Ali Naci Karacan, *Lozan*, (İstanbul: Türkiye İş bankası Kültür Yay., 2018), 8].

³⁵ Miser, "Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik", 85.

³⁶ Miser, "Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik", 85-86.

³⁷ Sonyel, *Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı 3*, 1699.

³⁸ Bilge Sükan, "Millî Mücadele Döneminde Türk-Fransız İlişkileri", Yay. haz. H. Aytuğ Tokur, 90. *Yılında Millî Mücadele Sempozyumları, Bildiriler içinde*, (Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2011), 149-168.

- Diğer taraftan İngilizlerin Boğazlar, Akdeniz ve Ortadoğu’da izlediği politikayı desteklemediği gibi, onların bu bölgelerdeki çıkarlarını korumak maksadıyla bir sıcak çatışmaya girmeye karşıdır.
- Ayrıca Türk Kurtuluş Savaşı ve sonuçlarının Fransız sömürgeleri üzerindeki etkisinden endişe duymaktadır. Bu nedenle ateşkes anlaşmasının bir an evvel imzalanarak konunun çok fazla yayılmadan kapatılması taraftarıdır.
- Tüm bu çekincelerine rağmen Boğazlar Bölgesi’ndeki ekonomik ve stratejik avantajlarını sürdürmek için İtilaf Devletleriyle birlikte hareket etmeye de devam etmiştir.

İtalya’nın Mudanya Görüşmeleri süresince barışçıl yaklaşımları, sorunu askeri tedbirlerle çözmek isteyen İngilizleri durdurma konusunda etkili olduğu söylenebilir. Mondros Mütarekesi’nden sonra İngiltere’nin İtalya ile yaptığı paylaşım anlaşmalarını görmezden gelerek Yunanlılara yaklaşması, İtalyanların Millî Mücadele süresince Ankara Hükümeti ile sıcak çatışmaya girmeden ilişkilerini geliştirmelerine neden olmuştur. Bu durum İtalyan kamuoyu tarafında da olumlu karşılanmış ve destek görmüştür.³⁹

Mudanya görüşmeleri öncesi Yunanistan’ın içinde bulunduğu siyasi durum kısaca şöyledir:

Yunan Ordusu’nun Mayıs 1919’da başlattığı Anadolu harekâtı, tam bir yenilgiyle sonuçlanmış ve büyük bir zaferle işgale kalkıştığı Anadolu’dan, büyük bir hezimetle geri çekilmek hatta kaçmak zorunda kalmışlardı. Yunan Ordusu içindeki Kralcı ve Venizelosçu ikilemi askerler arasında iç çatışmayı ortaya çıkarmış, emir komuta zinciri bozularak itaatsizlik ve disiplinsizlikler baş göstermeye başlamış, Sakız ve Midilli adalarında bulunan bazı askeri birlikler ise sonuçları Atina’da Yunan Kralı ve Hükümetini devirmeye kadar uzanan bir askeri darbe gerçekleştirmişlerdir. Darbe sonunda Kral Konstantin, ülkeden İtalya’ya kaçmış, Başta Başbakan Gunaris olmak üzere Yunan Hükümet üyeleri tutuklanmıştır. Yunan Darbe Hükümeti, Mudanya görüşmelerine giderken en azından Doğu Trakya’yı Türklere vermemek üzerine bir politikayla hareket etmişlerdir.⁴⁰

Yunanistan iç siyasetinde karışıklık devam ederken Yunan Medyası ise hezimetin tüm sorumluluğunu İtilaf Devletleri’ne yükleyen öfke dolu yazılarla, Yunanistan’ı Anadolu’da yalnız bırakarak orada yaşayan tüm Hristiyanlara ihanet ettikleri konusunda yayınlar yapıyorlardı. Özellikle Venizelos’u destekleyen yayın organları, onun tekrar Yunan Hükümeti’nin başına geçmesi gerektiği konusunda yazılar yazıyorlardı.⁴¹

Ancak İtilaf devletleri Yunanistan medyasının koparmış olduğu bu yaygarayı önemsemediği gibi, Mudanya görüşmelerine giderken yapmış oldukları talepleri ise “sırası değil, aklını başına al” gibi uyarılarla geri çevirmişler, hatta görüşmelere katılması daveti için son ana kadar bekleyerek, Yunanistan’a ve onun taleplerine değer vermediklerini de göstermişlerdir.⁴²

³⁹ Miser, “Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik”, 138.

⁴⁰ Miser, “Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik”, 138-139.

⁴¹ Rençberler, Özgür, “Küçük Asya Felaketinin Yunan Siyasetine Etkisi (1919- 1922)”, (Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2014), 68.

⁴² Miser, “Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik”, 139.

Yunan Hükümeti görüşmelere katılmak üzere General Mazarakis ve Albay Sarıyanis'i görevlendirmelerine rağmen her iki isim de görüşmeler başlamasına rağmen, toplantılara davet edilmemiş ve limanda bir gemi içerisinde bekletilmişlerdir.⁴³

Mazarakis, 5 Ekim günü, kendilerini Iron Duke gemisine davet edilerek görüşmelerde kararlaştırılan anlaşma maddelerini kabul etmediğini, yetkilerini aştığını, konuyu Yunan Hükümeti'ne iletmesi gerektiğini ileri sürerek imzalamamasına rağmen Yunan Hükümetince İtilaf Devletlerince dikkate alınmayan bir nota verilmek suretiyle şartları imzalamak zorunda kalmıştır.⁴⁴

Yunan Hükümeti'nin Yunan Kuvvetlerinin Meriç Nehri'nin batısına çekilmemesi konusunda kesin talimatına rağmen 8 Ekim'deki taslak metinde bu çekilmenin olacağı konusuna Yunan delegeler şiddetle itiraz etmişler ve metni imzalamayarak İtilaf Devletlerine yeni bir nota vermişlerdir.⁴⁵ Ancak Yunanistan, tüm çabalarına ve direncine rağmen 13 Ekim'de varılan anlaşmayı kabul ettiğini ve Meriç'in batısına çekileceğini açıklamıştır. Ancak bu çekilme klasik Yunan mezaliminin başka bir örneği olarak da tarihe geçmiştir. İtilaf devletlerinin gözleri önünde çekildikleri her bölgeyi yakıp yıkararak, tahrip etmişlerdir.⁴⁶ Böylece; “*Venizelos'un Yunan İmparatorluğu hülyası ve Lloyd George'un savaş sonu dış politikası böylece sona ermişti.*”⁴⁷

Sonuç ve Değerlendirme

Türk ordusunun 26 Ağustos 1922'de başlattığı taarruzla, üç yıl üç ay yirmi dört gün süren Yunan Ordusu'nun Anadolu işgali büyük bir zaferle sona erdirilmiştir. Batı Anadolu'nun tamamının Yunan işgalinden temizlenmesine rağmen henüz “Misak-ı Milli'nin” gereği olan vatanın tamamı kurtulamamış, Boğazlar Bölgesi İtilaf Devletlerinin ve Doğu Trakya ise Yunan işgali altında kalmıştı. Vatan topraklarını her parçasının özgürlüğüne kavuşması için İzmir'in işgalden kurtuluşundan sonra Batı Cephesi Komutanlığı, yönünü kuzeybatı istikametine çevirerek öncelikle Boğazlar bölgesini İtilaf devletlerinden, sonra da Doğu Trakya topraklarını Yunan işgalinden ve halkını da Yunan mezaliminden kurtarmak için harekete geçmişti.

Boğazlar bölgesine 18 Eylül 1922'de ulaşan Türk askerinin karşısında sadece bozguna uğrayarak kaçan Yunan askerleri yoktu, İtilaf devletleri olan İngiltere, Fransa ve İtalya askerleriyle de karşı karşıya gelmişlerdi. Harekatın devamı halinde üç büyük devletin ordularıyla da savaş kaçınılmaz olacaktı.

Yunan askerlerinin Meriç Nehri'nin batısına geçinceye kadar taarruzların devamı yönünde harekât emrini veren Mustafa Kemal Paşa'nın kararlı tutumu karşısında itilaf devletleri muzaffer bir orduyla karşı karşıya gelmektense diplomasiyi kullanmak suretiyle politik manevralarla harekâtı durdurma yolunu gitmişlerdir. İtilaf devletlerinin bu tutumlarının altında Fransa ve İtalya kamuoyunun savaş taraftarı olmaması, İngiltere'nin ise Boğazlar bölgesinde Türk Ordusu ile girişilecek muharebeler için gerekli askeri desteği kendi dominyonlarından alamaması ve yalnız kalması olmuştur.

⁴³ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele 1*, 445.

⁴⁴ Miser, “Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askeri Hareketlilik”, 140.

⁴⁵ Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele 1*, 450.

⁴⁶ Yılmaz, İlay, “Doğu Trakya'da Yunan Mezalimi (1918-1922)”, (Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2019), 99-131.

⁴⁷ Walder, *Çanakkale Olayı*, 372.

Diğer taraftan hareketini Meriç Nehri'nin batısına kadar devam ettirilmesi konusunda kararlı olan Türk Ordusu, batı Anadolu harekâtı süresince gücünü sonuna kadar kullanmış, başta lojistik olmak üzere tüm kaynakları azalmıştı. Mustafa Kemal Paşa, iç kamuoyu ve başta Sovyet Rusya olmak üzere müttefiklerinin hareketin devamının aksine, İtilaf devletlerinin içinde bulunduğu görüş ayrılıklarını da dikkate alarak ve “*kontrollü askeri baskı politikasını*” kullanarak sonuca gidilecek bir strateji uygulamaya başlamıştır. Mustafa Kemal Paşa'ya göre, Boğazlar bölgesinde bulunan zayıf İtilaf Kuvvetlerine yapılacak bir harekât ve sonrasında Doğu Trakya'nın Yunan işgalinden kurtarılması kısa vadede bir kazanım gibi görülebilirdi. Ancak yapılacak askerî harekât İtilaf devletleri arasında görüş ayrılıklarının ortadan kalkmasına, İngiltere'nin sömürge ve dominyonlarından alamadığı desteği almasına, Sırbistan ve Romanya gibi Balkan devletlerinin de Türkiye'ye karşı cephe almasına neden olabilirdi. Bu durum zaten yorgun ve bitkin olan Türk Milletini sonu gelmeyen uzun savaşların içine sokabilirdi. Ancak çekimser ve mütereddit davranış da Türk Ordusu'nu İtilaf devletleri karşısında zayıf gösterebilirdi. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşa, Çanakkale'ye ulaşan Batı Cephesi Komutanlığı'na, erinden komutanına kadar son derece disiplinli hareket ederek, İtilaf Devletleri birliklerinin çevresi sarılmak suretiyle, Boğazlar ve Trakya geçiş noktalarının kapatılması emrini vermiştir.

Türk askerinin karşı cephesinde sergiledikleri tutum karşısında şaşkına dönen İngiliz komutanlarının vermiş olduğu rapor sonucu 19 Eylül 1922'de Paris'te toplanan İtilaf Devletleri dışişleri bakanları, 23 Eylül'de yayınladıkları bildiride Türkiye'yi mütareke görüşmelerine davet etmişlerdir. Bu davete TBMM adına Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey tarafından yazılı olarak olumlu cevap verilmiştir. Mustafa Kemal Paşa'nın “*kontrollü askeri baskı politikası*”, Fransız Politikacı Bouillon'nun Mustafa Kemal Paşa'yla İzmir'de görüşmesi neticesinde “*Doğu Trakya'nın Türkiye'ye teslimi*” konusunda İtilaf Devletleri adına söz vermesi ile herhangi bir savaş olmadan sonuç almıştır.

Mudanya görüşmeleri öncesi, büyük bir umutla destekledikleri Yunan Ordusu'nun çok kısa bir sürede bozguna uğraması İngiltere'yi politik olarak hazırlıksız yakalamıştı. Gelişen yeni durum karşısında telaşla müttefiklerinin yardımına başvuran İngiliz Hükümeti, Fransa ve İtalya tarafından olumlu karşılanmadığı gibi, bir oldubittiye meydan vermemek için Boğazlar bölgesindeki birliklerini bölgeden geri çekerek, savaşma niyetleri olmadığını göstermişlerdir. Buna rağmen İngiliz Hükümeti, Boğazlar Bölgesindeki kazanımlarını kaybetmemek için bir taraftan Türk tarafına teklif edilecek ateş koşulları tespit edilirken diğer taraftan Çanakkale bölgesindeki askeri tahkimatı artırarak, birlik mevcutlarını takviye etmeye başlamıştır. Öncelikle İstanbul'daki bazı birliklerini Çanakkale'ye kaydırmış, Mısır, Malta, Cebelitarık ve İngiltere'den de askeri birlikleri Boğazlar bölgesine doğru harekete geçirmiştir.

İngiliz Hükümeti'nin yeni durum karşısında geliştirdiği politikaların oluşmasında Türk tarafını iyi tanıyan yüksek Komiser Rumbold ve Müttefik Kuvvetler Komutanı General Hamilton'un görüşleri etkili olmuştur. Her ikisi de Türklerle yapılacak bir çatışmanın İngiltere'nin aleyhine durum oluşturacağı bilinciyle olaylar karşısında soğukkanlı hareket ederek, görüşme ve teması en üst düzeyde sürdürmüşlerdir. Türklerin askeri hareketliliğine karşı İngiliz Hükümeti'nin savaş kararı alarak karşı taarruza geçmesi konusundaki emrini General Hamilton inisiyatif ve Yüksek Komiser Rumbold'un da desteğini alarak uygulamaya koymayarak ve Mustafa Kemal Paşa ile telgraf iletişimi kurarak mütareke görüşmelerinin tehlikeye düşmesini engellemiştir.

İngiltere Başbakanı Lloyd George'un şahin politikasının altında Müslüman olan İngiliz sömürgelerinin Türk Kurtuluş Savaşı'nı örnek almaları korkusu vardı. Ancak Türk tarafının

iradesini kıracak, üzerinde askeri ve politik baskı kuracak tüm girişimleri sonuçsuz kalmış, müttefiklerinden de gerekli desteği görememesi de eklenince, mütarekeyi Türk tarafının istekleri doğrultusunda imzalamak zorunda kalmış, asıl hesaplaşmayı Lozan'a bırakmıştır.

İngiltere'nin geri adım atmasında Mustafa Kemal Paşa'nın kararlı politikası ile sahadaki yetkililerinin raporları etkili olduğu kadar, müttefikleri olan Fransa ve İtalya'nın askeri çözüme karşı tavırları da etkili olmuştur. Özellikle Fransa ve İtalya'nın Yunanistan'a karşı tavrı almaları, Türk tezi olan Yunan Ordusu'nun Meriç'in batısına çekilmelerini ısrarla istemeleri, Paris görüşmelerinde, "İngiltere'nin askeri çözümde ısrar etmesi durumunda, Türkiye ile ayrı ayrı anlaşma yapacaklarını" tehditvari bir şekilde masaya getirmeleri, İngiltere'nin politik tavrı değişikliğinde önemli bir faktör olduğu söylenebilir.

Fransa ve İtalya'nın Türkiye'ye yönelik olumlu politik tavrının altında başta Boğazların güvenliğinin sağlanmasıyla ekonomik kazanımlarının artırılması düşüncesi vardı. Her iki ülke Birinci Dünya Savaşı'nın kazananları olmasına rağmen, dört yıl boyunca uyguladıkları savaş ekonomisi kamuoylarında büyük bir yıkıntıya ve yoksulluğa yol açmıştı. Oysa Fransa için dünya ticaretinin ana damarı olan doğu-batı eksenindeki ticari kazanımlar, yeni kurulacak olan Türk Hükümeti ile iyi ilişkiler ve özellikle Fransa tarafından Osmanlı'ya verilen dış borçların geriye alınması, yeniden yapılacak kapitülasyon anlaşmaları gibi hususlar, herhangi bir askeri çözümden daha önemli gözüküyordu.

İtalya için ise İngiltere'nin Birinci Dünya Savaşı süresince aralarında yaptıkları gizli anlaşmalarına ahde vefa göstermeyerek İzmir ve çevresinin Yunanistan'a defakto olarak bırakılması İngiltere siyaseti ile aralarında derin bir güven sorunu yaratmıştı. Millî Mücadele döneminde dahi İtalya, işgal ettikleri bölgelerde Türk Kuvayı Milliye birliklerinin faaliyetlerine engel olmamış, silahlı çatışmaya girmemiş, hatta bu süreçte silah ve cephane konusunda destek verdiği bile söylenebilir. Ayrıca İtalya, yeni kurulacak Türk Hükümeti ile de ekonomik ilişkilerin geliştirilmesini kendi çıkarları açısından daha önemli görmekteydi.

Her iki devletin Türkiye'ye karşı yürüttüğü barışçıl siyaset, İngiltere'nin ittifak içindeki ittifakın ana siyasetini belirleme kibrine oldukça büyük bir darbe vurmuş, psikolojik hakimiyetini yok etmiştir. Ayrıca Fransa, görüşmelerde arabuluculuk rolünü zımnen yüklenerek, varılacak anlaşmanın sağlıklı olması konusunda oldukça büyük katkıda bulunmuştur. Mudanya görüşmeleri öncesi Mustafa Kemal Paşa'nın 11 Eylül'de İzmir'de İngiliz Konsolosu ile gergin görüşmesinin ardından devreye giren Fransızların İstanbul Yüksek Komiseri General Pelle ve sonrasında Fransa tarafından İzmir'e gönderilen Franklin Bouillon'un girişimleri İtilaf devletleri ile Türkiye arasındaki gerginliği yumuşattığı gibi, ilişkilerin de sürmesini sağlamıştır. Özellikle görüşmelerin kopma noktasına geldiği 26-28 Eylül ve 5-6 Ekim 1922 tarihlerinde Fransa'nın arabuluculuk girişiminin, sorunların çözümünde önemli rol oynadığı söylenebilir.

Yunanistan siyasetçileri, yaşanan büyük hezimet sonrası toparlanma çabası içinde kaderini İtilaf devletlerinin ellerine bırakmışlardı. Bozgunun 26 Eylül'de yaşanan askeri darbe ile gelen yeni yönetimin hedefi, yaşanan bozgunun etkilerini en aza indirmek, dağılan askeri birlikleri düzene sokmak ve Doğu Trakya'daki varlığını sürdürmek olmuştur. Ayrıca Yunan Cuntası yapılacak görüşmelerde İstanbul'un da kendilerinde kalmasını arzuluyordu. Böylelikle hezimetin olumsuz etkisini biraz olsun azaltabileceklerini düşünüyorlardı. Ancak Doğu Trakya'daki Türk ve Müslüman ahalinin daha fazla Yunan mezalimi altında ezilmesine müsaade etmek, kazanılan zaferi eksik bırakacağı gibi Türk Kurtuluş mücadelesinin hedeflerine tam olarak ulaşılmasını da engellemiş olacaktı.

İngiltere Dışişleri Bakanı Lord Curzon tarafından, Venizelos ve Yunan Cunta yönetimine Yunan Cuntasının isteklerinin mümkün olamayacağını, Türklerin İstanbul ve Doğu Trakya üzerine yapacağı bir askerî harekâtı önleyecek bir askerî gücün olmadığına iletilmesiyle Yunanistan taleplerinden geri atmak zorunda kalmıştır.

Mütareke görüşmelerinden önce Mustafa Kemal Paşa ve TBMM tarafından izlenen siyaset, savaş meydanlarında kazanılan zaferin diplomaside de kazanılabileceğine en iyi örneklerden biri olarak tarihe geçmiştir. Sömürülen ve ezilen milletlere ilham kaynağı olan bu mücadele, emperyalist devletlerin sömürgeci devlet yönetimlerinin sonunun başlangıcı olmuştur.

Mudanya görüşmelerinde izlenen siyaset, Mondros ve Sevr Anlaşmalarıyla parçalanma ve yok olma süreciyle altı yüzyıllık saltanat yönetimi yerine “Millî Hakimiyet” esasına dayalı yeni Türk Devleti’nin medeni milletler camiasında onurlu ve saygın yerini alması ve tanınması süreci olmuştur. Doğu Trakya, askerî bir harekâta gerek kalmadan geri alınmış, Boğazların statüsü, Lozan ve sonrasında Montrö’de izlenen akılcı politikalarla çözümlenerek vatan topraklarının haklı egemenliği altına alınmıştır.

Mudanya görüşmelerinde İsmet Paşa’nın tavizsiz ve kararlı tutumu, Lozan’daki başarısının anahtarı olmuş, sadece savaş alanlarında değil diplomaside de büyük zaferlere imza atmış, bu diploması deneyimi tüm dünyada milyonlarca insanın ölümüyle sonuçlanan İkinci Dünya Savaşı felaketine Türk milletinin sürüklenmesini önlemiştir.

Mudanya Anlaşması ile ilgili olarak Lloyd George’un, 16 Ekim 1922’de, Manchester’de, Reform Club’de yaptığı konuşma, Türklerin izlediği akılcı politikaların İngiliz Hükümeti’ndeki etkisini göstermesi bakımından ilginçtir.⁴⁸

“Yunan yenilgisinden sonra durum çok tehlikeli idi. Türkler üzerimize yürüdüler. Fransızlar geri çekildiler. İtalyanlar da onlar gibi, hareket ettiler. Farz edelim ki biz de Fransızlar gibi yapsaydık, o zaman Kuvayı Milliye Çanakkale’ye yerleşecek ve oradan atacakları son adım Boğazları geçmek olacaktı. Eğer Mudanya Konferansı’nda bu isteğe muvafakat etmeseydiler, onları acaba yerlerinden kim çıkarabilirdi. Zannederim hiç kimse!.. Bundan başka Boğaziçi’nde hiç hoş gitmeyecek bir manzara husule gelecekti. Türk milliyetçileri İstanbul’a gelecekti. Bundan meydana gelecek olayları düşünmek bile korkunçtur. Diğer meziyetlerden sarfinazar ediyorum. Ama Türk gibi birinci sınıf savaşçı insanlara karşı, blöf yapmayı tecrübe etmek iyi değildir. Bu oyun ancak korkaklara tatbik edilebilir. Türkler, işin ciddiyetini veya gevşekliğini derhal anlarlar.”⁴⁹

Lloyd George, yaptığı bu doğru tespitin ardından üç gün sonra yapılan seçimleri kaybederek siyaset hayatına son vermiştir. Mustafa Kemal Paşa ise İzmir’de “*Millî mücadelemizin askeri safhası sona ermiştir, şimdi sıra ikinci safhadadır. Bu safha diploması silahının en iyi şekilde kullanıldığı barış görüşmeleri safhasıdır. Yeni kurulacak devletimiz bu safhadaki barış anlaşmaları ve izlenecek diploması üzerine inşa edilecektir*” demiştir.⁵⁰

Kaynakça

ATATÜRK, Mustafa Kemal. (Yay. Haz. Z. Korkmaz). *Nutuk*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2018.

⁴⁸ Türkan Başyigit, “Anılarda Mudanya Ateşkes Antlaşması”, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6, sy. 14, (2007): 179-180.

⁴⁹ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, *Vatan Yolunda*, İstanbul, 1999, s. 176.

⁵⁰ Başyigit, “Anılarda Mudanya Ateşkes Antlaşması”, 180.

- AYDEMİR, Şevket Süreyya. *Tek Adam*, 2. İstanbul: Remzi Kitapevi, 2007.
- BAŞYİĞİT, Türkan. “Anılarda Mudanya Ateşkes Antlaşması”. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 6 sy. 14 (2007): 177-184. Erişim adresi: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ctad/issue/25237/266796>
- BIYIKLIOĞLU, Tevfik. *Trakya’da Millî Mücadele*, 1. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1992.
- CEBESOY, Ali Fuat. *Siyasi Hatıralar*. İstanbul: Temel Yayınları, 2000.
- ÇALIŞLAR, İzzettin. *Gün Gün, Saat Saat İstiklâl Harbi’nde Batı Cephesi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
- GÜVEN, Cemal. “Millî Mücadele Döneminde Mustafa Kemal Paşa’nın Yabancı Asker, Siyasi Temsilci ve Gazetecilerle Temas ve Görüşmeleri (Mondros’tan Mudanya’ya Kadar)”. Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi, 2005.
- İNÖNÜ, İsmet. *İsmet İnönü’nün Hatıraları: Büyük zaferden Sonra Mudanya Mütarekesi ve Lozan Anlaşması*. Ankara: Cumhuriyet Yayınları, 1998.
- KARACAN, Ali Naci. *Lozan*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları, 2018.
- KARAOŞMANOĞLU, Yakup Kadri. *Vatan Yolunda*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.
- MİSER, Sinan. “Mudanya Mütarekesi Sürecinde Tarafların Politik Tutumları ve Boğazlar Bölgesindeki Askerî Hareketlilik”. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2021.
- RENÇBERLER, Özgür. “Küçük Asya Felaketinin Yunan Siyasetine Etkisi (1919- 1922)”. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, 2014.
- SARIHAN, Zeki. *Kurtuluş Savaşı Günlüğü 4*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1996.
- SONYEL, Salahi R. *Mustafa Kemal ve Kurtuluş Savaşı 3*. Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu, 2008.
- SÜKAN, Bilge. “Millî Mücadele Döneminde Türk-Fransız İlişkileri”. *90. Yılında Millî Mücadele Sempozyumları, Bildiriler İçinde*, haz. H. Aytuğ Tokur, 149-168. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi, 2011.
- ŞAPOLOYO, Enver Behnan. *Kemal Atatürk ve Millî Mücadele Tarihi*. İstanbul: Refet Zaimler Yayınevi, 1958.
- TANSEL, Selahattin. *Mondros’tan Mudanya’ya Kadar 4*. Ankara: Başbakanlık Basımevi, 1974. Türk Tarih Tetkik Cemiyeti. *Kemalist Eğitimin Tarih Dersleri 4*. İstanbul: Kaynak Yayınları, 2019.
- ÜNAYDIN, Ruşen Eşref. *Atatürk’ü Özleyiş 1*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1957.
- WALDER, David. (Çev. M. Ali Kayabal). *Çanakkale Olayı*. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1971.
- YAZICIOĞLU, Yaşar. *Her Yönüyle Lozan Anlaşması*. Ankara: Kripto Yayınları, 2018.
- YILMAZ, İlay. “Doğu Trakya’da Yunan Mezalimi (1918-1922)”. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, 2019.